

**Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμια Αθηνών
Σχολή: Νομικών Επιστημών
Τμήμα Νομικής**

Το δικαίωμα απάντησης του θιγέντος από ανακριβές δημοσίευμα.

The right of answer

Ζαχαροπούλου Ιωάννα
Α.Μ. 1340200200146

Μάθημα: Συνταγματικά Δικαιώματα

Διδάσκων Καθηγητής: Ανδρέας Γ.

Δημητρόπουλος

Λέκτορες: Γιώργος Βλαχόπουλος

Γιώργος Γεραπετρίτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ- «ΤΟ ΘΕΜΑ»	3
B. ΑΝΑΠΤΥΞΗ	3
1. Το δικαίωμα της προσωπικότητας	3
2. Η ελευθερία του τύπου	4
3. Τύπος και Προσωπικότητα. Διαπλοκή	4
3.1 Το δικαίωμα απαντήσεως. Το θεμέλιο των δικαιώματος απαντήσεως.	5
3.2 Τύπος και Προσωπικότητα. Σύγκρουση;	6
3.3 Το δικαίωμα απαντήσεως στην ελληνική έννομη τάξη. Ειδική του έκφραση: το δικαίωμα επανορθώσεως	6
3.4 Τα χαρακτηριστικά του δικαιώματος απαντήσεως	7
3.5 Φορείς	8
3.6 Αποδέκτης	10
3.7 Για ποιες προσβολές της προσωπικότητας μπορεί ν' ασκηθεί το δικαίωμα απάντησης (και επανόρθωσης).	10
3.7.1 Δημοσιεύματα καλλιτεχνικής, επιστημονικής ή άλλης κριτικής.	11
3.8 Τα έντυπα	12
3.9 Γενική Εφαρμογή	12
3.10 Θεσμική Εφαρμογή ²²	12
3.10.1 Αιτιώδης Συνάφεια	12
3.10.2 Το καθήκον αλήθειας	13
3.10.3 Ειδικές Κυριαρχικές Σχέσεις	17
3.11 Το δικαίωμα επανορθώσεως	17
3.12 Το δικαίωμα απάντησης στη Ραδιοτηλεόραση	18
3.13 Συμπεράσματα	20
3.14 Περίληψη- Λήμματα	20
3.14.1 Περίληψη στα Ελληνικά	20
3.14.2 Περίληψη στα Αγγλικά	21
Γ. ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ	21
Δ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	29
Ε. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	30

A. Εισαγωγή- «Το Θέμα»

Θέμα της προκείμενης εργασίας είναι το δικαίωμα απάντησης του θίγენტους από ανακριβές δημοσίευμα. Η εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος των Συνταγματικών Δικαιωμάτων και το Διάγραμμά της, που παρέχεται στα περιεχόμενα, βασίζεται στη Γενική Θεωρία των Συνταγματικών Δικαιωμάτων του έργου του Διδάσκοντος Καθηγητή. Αρχικά, εξετάζεται γενικά το δικαίωμα της προσωπικότητας, της ελευθερίας του τύπου και τίθεται το θέμα της διαπλοκής τους. Το «θέμα» της εργασίας (το δικαίωμα απάντησης) αποτελεί έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας. Αφού παρέχονται κάποιες γενικές πληροφορίες για το δικαίωμα (χαρακτηριστικά, φορείς, κ.α) εξετάζεται αυτό στο πλαίσιο της γενικής και θεσμικής εφαρμογής. Στο τέλος, υπάρχει συμπέρασμα, περίληψη και πίνακας νομολογίας.

B. Ανάπτυξη

1. Το δικαίωμα της προσωπικότητας

Προσωπικότητα είναι η ανθρώπινη αξία ενός συγκεκριμένου ατόμου, ο ειδικός συνδυασμός των γενικών, υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους σε συγκεκριμένο άτομο. Η ανθρώπινη αξία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην Προσωπικότητα την οποία ταυτόχρονα οριοθετεί.¹ Το δικαίωμα της προσωπικότητας είναι σύνθετο η προστασία της καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεόμενα με το πρόσωπο αγαθά: τιμή, ιδιωτική ζωή, σφαίρα του απορρήτου, σωματική και ψυχική ακεραιότητα, υγεία όπως επίσης και στοιχεία εξατομίκευσης κάθε ατόμου (όνομα, επάγγελμα κα). Αντικείμενο της προστασίας της προσωπικότητας επίσης οι ελευθερίες των ανθρώπων όπως η ελεύθερη άσκηση της θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας. Το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, με την έννοια της ελεύθερης ενάσκησης όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατοχυρώνεται συνταγματικά στο αρ. 5 § 1². Τις αναφερόμενες στην προσωπικότητα συνταγματικές διατάξεις εξειδικεύει ο κοινός, αστικός νομοθέτης κυρίως στις Ακ 57 επ και ο ποινικός νομοθέτης στις πκ 361- 367.

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα – Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III, I Έκδοση, Αθήνα 2004 σελ. 103

² Συναφείς είναι επίσης οι διατάξεις των αρ.2 § 1, 7 § 2, 9 § 1 και 19

2. Η ελευθερία του τύπου

Η ελευθερία του τύπου καθιερώνεται στο Σ, στο γενικότερο πλαίσιο της ελεύθερης διάδοσης των ιδεών: Όπως ορίζει, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους (Σ 14§1). Στη γενικότερη ελευθερία του τύπου ανήκουν η ελευθερία έκδοσης, εκτύπωσης και κυκλοφορίας. Τα γενικά συνταγματικά δικαιώματα ασκούμενα στο χώρο του τύπου εμφανίζονται ως ειδικότερα δικαιώματα τύπου. (π.χ. ελευθερία δημοσιογραφικού επαγγέλματος, ίδρυση και λειτουργία δημοσιογραφικών οργανώσεων κ.α.). Ο καθορισμός της τιμής πώλησης της εφημερίδας αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της ελευθερίας έκδοσης, κυκλοφορίας και διάδοσής της στο αναγνωστικό κοινό.³

Στην §2 αρ 14 Σ διαβάζουμε: «Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται». Η διάταξη αυτή επιβεβαιώνει την αρχή της ταυτόχρονης συνταγματικής κατοχύρωσης δικαιωμάτων και θεσμών που ισχύει στο Σ.⁴ Το Σ παράλληλα για τα θεμελιώδη δικαιώματα κατοχυρώνει και προστατεύει και τους αντίστοιχους θεσμούς. Τέλος, η ελευθερία έκφρασης και διάδοσης των ιδεών προϋποθέτει την κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας χωρίς την οποία θα ήταν κενό γράμμα.

3. Τύπος και Προσωπικότητα. Διαπλοκή

Ο ρόλος του τύπου όταν λειτουργεί ελεύθερα, αποδεσμευμένος και πολιτικά, οικονομικά ή άλλου είδους συμφέροντα και ακολουθεί τη δημοσιογραφική δεοντολογία είναι ουσιαστικός και πολύπλευρος. Αποτελεί το σπουδαιότερο μέσο δημοσιότητας, ενημέρωσης και επηρεασμού της κοινής γνώμης. Προωθεί την αλήθεια, τη συνέπεια, το γόνιμο διάλογο. Διακινεί πολιτικές ιδέες, υπερασπίζεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, περιορίζει τον αυταρχισμό των κυβερνώντων και στηλιτεύει τη διαφθορά. Για παράδειγμα είναι προς τιμήν του τύπου (εφημερίδα Ελευθεροτυπία) που έφερε στο φως το τεράστιο οικονομικό- πολιτικό σκάνδαλο της Τράπεζας Κρήτης που είναι γνωστό ως σκάνδαλο Κοσκωτά. Έτσι, ο τύπος αναδεικνύεται σε κορυφαίο βάθρο της Δημοκρατίας.

Ωστόσο, στην εποχή μας, που μαστίζεται από εκπτώσεις θεσμών και κρίσεις σε όλους τους τομείς, ο τύπος πολύ συχνά προδίδει την κοινωνική του αποστολή και

³ Δημητρόπουλος, οπ.π., σελ 273

⁴ Δημητρόπουλος, οπ.π., σελ 80:182

δεδομένης της τεράστιας πια δύναμής του αποτελεί ενδεχόμενη πηγή κινδύνου τόσο για την κοινωνία αλλά και για την προσωπικότητα του ανθρώπου η κριτική μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε διασυρμό, γεγονότα να διαστρεβλωθούν ή να μεταδοθούν ανακριβή, ακόμα και ψευδή στοιχεία. Αυτό είναι ανεπίτρεπτο σ' ένα κράτος που θέλει να αποκαλείται Κράτος Δικαίου. Όπως όλα τα δικαιώματα, έτσι και η ελευθερία του Τύπου υπόκειται στους γενικούς περιορισμούς.⁵ Συνεπώς, το έννομο αγαθό της προσωπικότητας πρέπει να περιφρουρηθεί με τη λήψη μέτρων.

3.1 Το δικαίωμα απαντήσεως. Το θεμέλιο των δικαιώματος απαντήσεως.

Στα μέτρα προστασίας της προσωπικότητας έναντι των επεμβάσεων του τύπου εντάσσεται το δικαίωμα απάντησης. Ο νόμος δίνει το δικαίωμα σε κάθε πρόσωπο που θίγεται από δημοσίευμα (κατά κύριο λόγο ανακριβές) που περιέχεται σε εφημερίδα ή περιοδικό να εκθέσει εγγράφως τη δική του άποψη για το συγκεκριμένο θέμα στην ίδια εφημερίδα ή περιοδικό. Σήμερα, το δικαίωμα απάντησης αποτελεί κατοχυρωμένο δικαίωμα στις περισσότερες ευρωπαϊκές νομοθεσίες.

Το δικαίωμα απάντησης είναι ένα αντίδοτο στην ελευθερία του τύπου: αρχικός και ιστορικός λόγος καθιέρωσης του υπήρξε ο περιορισμός της ολοένα αυξανόμενης εξουσίας του τύπου, ο οποίος ενδέχεται να αποβεί βλαπτικός για την προσωπικότητα του ανθρώπου.⁶

Επιπρόσθετα, θεμέλιο του δικαιώματος απαντήσεων αποτελεί τόσο το σύνθετο δικαίωμα της προσωπικότητας⁶ όσο και το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης.⁷

Τέλος, υποστηρίζεται ότι η άσκηση του δικαιώματος απάντησης συνιστά νόμιμη άμυνα⁸. Αυτό δεν ισχύει πάντα. Ναι μεν μία απάντηση ενδέχεται να συνιστά πράξη υπεράσπισης ή έκφραση αντίρρησης, τίποτα όμως δεν αποκλείει και να αποτελεί απλώς διευκρίνιση, παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών ή και διόρθωση επί τα χείρω του αρχικού δημοσιεύματος. Το περιεχόμενο του δικαιώματος απαντήσεως συμπίπτει με την έννοια της νόμιμης άμυνας ως προς το ότι αποτελεί απόκρουση μιας παρούσας επέμβασης στη σφαίρα της προσωπικότητας εκ μέρους τρίτου. Όμως, η

⁵ Βλ. παρακάτω, Γενική Εφαρμογή 3,9

⁶ Βλέπε παραπάνω. Τύπος και Προσωπικότητα 3

⁷ Βλ. Καράκωστας Γιάννης, Προσωπικότητα και τύπος, Τρίτη Έκδοση Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σελ. 198

⁸ Βλέπε Κονταξής, Τύπος και Δίκαιο, σελ 241

επέμβαση αυτή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως άδικη πάντοτε, δηλ. αντικειμενικά αντίθετη προς ένα κανόνα δικαίου.⁹

3.2 Τύπος και Προσωπικότητα. Σύγκρουση;

Σε ενδεχόμενη παρατήρηση ότι τι δικαίωμα απαντήσεως συγκρούεται και άρα περιορίζει τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία του τύπου η απάντηση δίδεται στο πλαίσιο της μεταβολής της έννομης τάξης: η σύγχρονη έννομη τάξη ρυθμίζει τα δικαιώματα όχι ως αλληλοσυγκρουόμενα αλλά ως αρμονικά ασκούμενα. Το Δίκαιο δεν είναι δυνατό να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά. Η εικόνα δύο δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται ταυτόχρονα και η νόμιμη άσκησή της από περισσότερους φορείς γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε η νόμιμη άσκησή του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου είναι πλαστή, αδιανόητη¹⁰. Στη σύγχρονη έννομη τάξη η σύγκρουση δικαιωμάτων είναι στην πραγματικότητα προσβολή δικαιώματος του ενός (πραγματική σύγκρουση). Εφ' όσον ένα δικαίωμα προσβάλλεται ο κρατικός μηχανισμός ενεργοποιείται για την απονομή της δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής εντάσσεται και το δικαίωμα της απάντησης. Καταλήγοντας, πληροφόρηση του κοινού και προσωπικότητα δεν αποτελούν κατά το Δίκαιο συγκρουόμενα αγαθά.

3.3 Το δικαίωμα απαντήσεως στην ελληνική έννομη τάξη. Ειδική του έκφραση: το δικαίωμα επανορθώσεως

Στην ελληνική έννομη τάξη είναι το Σ 14§5 που προστατεύει τους θιγόμενους από ανακριβή δημοσιεύματα. Το Σ του 1975/ 86 περιείχε μια λιτή διάταξη: «Νόμος ορίζει τον τρόπο της δια του τύπου πλήρους επανορθώσεως ανακριβών δημοσιευμάτων» που αντικαταστάθηκε με την αναθεώρηση του 2001 με την ακόλουθη: «Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο, ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το

⁹ Βλ. Καράκωστας, οπ.π., 199

¹⁰ Βλ. Δημητρόπουλος, οπ.π., Η πλαστότητα της Νομικής Σύγκρουσης Δικαιωμάτων., σελ. 98

δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.»

Η συνταγματική διάταξη, λοιπόν, περιέχει επιφύλαξη νόμου¹¹: αυτός είναι ο ειδικός αναγκαστικός νόμος περί τύπου 1092/ 38 αρ.37 και 38 με τα οποία αντικαταστάθηκαν τα αρ.8 και 9 του ν. 5060/ 1931. Επίσης, το αρ. 3§§ 11 και 12 του ν. 2328/ 95 ρύθμισε κατά τρόπο ενιαίο το δικαίωμα επανόρθωσης ως προς τα ηλεκτρονικά. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο) καταργώντας τις προγενέστερες σχετικές διατάξεις των αρ.3§§ 12-14 του ν. 1730/ 85 και 6§ 8 του ν. 1866/1989.

Το δικαίωμα επανόρθωσης που προβλέπεται από τον αν. 1092/ 38 αρ. 37 αποτελεί ειδικότερη έμφαση του δικαιώματος απαντήσεως. Πιο συγκεκριμένα, δίνει στο δημόσιο υπάλληλο ή στην αρμόδια υπηρεσία το δικαίωμα επανόρθωσης προκειμένου ν' ανασκευάσει δημοσιεύματα στον περιοδικό τύπο τα οποία αναφέρονται στον τρόπο διεκπεραίωσης των καθηκόντων του υπαλλήλου ή στη λειτουργία της υπηρεσίας, ανεξάρτητα από τον ίδιο τον υπάλληλο ή όχι.

3.4 Τα χαρακτηριστικά του δικαιώματος απαντήσεως

Όπως διατυπώνεται στο άρθρο 38 του αναγκαστικού νόμου περί τύπου, το δικαίωμα απάντησης παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

«1. Το δικαίωμα απαντήσεως παρέχεται σε κάθε περίπτωση δημοσιεύματος, ειδησεογραφικού ή κριτικού περιεχομένου, σε κάθε ιδιώτη, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ο οποίος κατονομάζεται ή υποδεικνύεται στο επιλήψιμο δημοσίευμα, χωρίς να απαιτείται να αποδείξει ο θιγόμενος ότι προσεβλήθη η προσωπικότητά του. Το γενικό και «άνευ όρων» αυτό δικαίωμα κατοχυρώνεται στον περί τύπου νόμο μέσω μιας ποινικής διατάξεως, η οποία απειλεί με ποινικές κυρώσεις την άρνηση καταχώρησης της απαντήσεως. Ως προς την αναγνωριζόμενη δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως με αφορμή κριτικό δημοσίευμα, το ελληνικό δίκαιο παραμένει πιστό στην αρχή του γαλλικού νόμου του 1881, ενώ αντίθετα το γερμανικό και το ελβετικό δίκαιο επιτρέπουν την άσκηση του δικαιώματος μόνο προς ανασκευή πραγματικών περιστατικών.

Δικαίωμα επανορθώσεως αναγνωρίζεται από τον ν. 2328/ 95 (αρθ. 3§§ 11 και 12) στον τηλεθεατή ή ακροατή του οποίου η προσωπικότητα ή η τιμή ή η υπόληψη ή ο ιδιωτικός βίος κλπ. προσβάλλεται από ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή. Το ίδιο ισχύει

¹¹ Βλ. παρακάτω σημείωση 26

και για το νομικό πρόσωπο του οποίου προσβάλλεται το επαγγελματικό συμφέρον ή η φήμη. Στην πραγματικότητα πρόκειται για δικαίωμα απαντήσεως, διότι το κείμενο συντάσσεται και αποστέλλεται από τους ίδιους τους θιγόμενους, και όχι για επανόρθωση εκ μέρους του ίδιου του μέσου μαζικής επικοινωνίας.

2. Το δικαίωμα απαντήσεως αποτελεί αυτοτελή θεσμό του ιδιωτικού δικαίου, ο οποίος βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου. Το γεγονός και μόνο ότι ένα πρόσωπο έχει αντικειμενικώς υποστεί προσβολή στην προσωπικότητά του αρκεί προκειμένου να θεμελιωθεί αξίωση δημοσιεύσεως της απαντήσεως, χωρίς να απαιτείται επιπλέον να αποδειχθεί ότι το περιεχόμενο του επιλήψιμου δημοσιεύματος συνιστά παράνομη προσβολή. Υπό την έννοια αυτή ο θεσμός αυτός λειτουργεί και χωρίς δικαστική παρέμβαση, η οποία είναι αναγκαία μόνον, εφ' όσον οι υπόχρεοι αντιτάσσονται στην άσκηση του δικαιώματος από το δικαιούχο, αρνούμενοι να δημοσιεύσουν την απάντηση.»¹²

3.5 Φορείς

Κατά το αρ.38§1 φορέας του δικαιώματος απάντησης είναι κάθε ιδιώτης, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, που κατονομάζεται ή υποδεικνύεται στο δημοσίευμα. Φυσικά, το πρόσωπο αυτό πρέπει να έχει δικαιοπρακτική ικανότητα.

Συμπερασματικά, φορείς του δικαιώματος απάντησης είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα όχι μόνο οι Έλληνες πολίτες αλλά και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς που κατονομάζονται ή υποδεικνύονται στο δημοσίευμα. Στα πρόσωπα που ασκούν δημόσιο λειτούργημα παρέχεται επιπλέον προστασία μέσω του δικαιώματος επανόρθωσης του αρ. 37 του αν. 1092/ 38 μόνο εφ' όσον πρόκειται για δημοσιεύσεις που αφορούν την εκπλήρωση των καθηκόντων τους και φυσικά δεν αποκλείεται η παράλληλη άσκηση των δικαιωμάτων απάντησης (§2 αρ. 38).

Επίσης, φορείς είναι τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού αλλά και δημόσιου δικαίου που κατονομάζονται στο δημοσίευμα. Η άσκησή του γίνεται από τα εξουσιοδοτημένα όργανα υπό την αυστηρή προϋπόθεση ότι θίγεται το νομικό πρόσωπο υπό την ιδιότητά του αυτή (η διοίκηση, η λειτουργία του κλπ.). Εάν π.χ. δημοσιευθεί κριτική που περιλαμβάνει προσβλητικές εκφράσεις για ένα θεατρικό έργο δεν έχει δικαίωμα απάντησης ο διευθυντής του θεάτρου υπό την ιδιότητά του ως οργάνου της θεατρικής

¹² Βλ. Καράκωστα, οπ.π., σελ 200, 201

επιχείρησης αλλά μόνο ο συγγραφέας του έργου¹³. Αντίθετα, όταν θιγέντες είναι οι νόμιμοι εκπρόσωποι, ότι το ίδιο το νομικό πρόσωπο το δικαίωμα απάντησης ασκείται ατομικά.

«Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το θέμα, οσάκις το δημοσίευμα περιέχει δυσμενείς κρίσεις ή πληροφορίες που δεν θίγουν κατά τρόπο άμεσο το φυσικό ή το νομικό πρόσωπο, αλλά τα δημιουργήματά του, όπως προϊόντα διανοίας, τέχνης, βιομηχανικά ή άλλα. Εάν μεν το φυσικό ή νομικό πρόσωπο κατονομάζεται, έστω και επ' ευκαιρία του προϊόντος, παράλληλα με τις αγωγές του αστικού δικαίου και, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις, την αγωγή αθέμιτου ανταγωνισμού, ο θιγόμενος δικαιούται να ασκήσει το δικαίωμα απαντήσεως. Η στενή σχέση μεταξύ δημιουργού και προϊόντος, άμεση οσάκις πρόκειται για προϊόντα της διανοίας, δεν επιτρέπει τον διαχωρισμό τους από την προσωπικότητα του δημιουργού.

Σε περίπτωση που ο δικαιούχος αποβιώσει πριν από την παρέλευση της προθεσμίας ασκήσεως του δικαιώματος, η απάντηση μπορεί να δοθεί από κατιόντα, ανιόντα, αδελφό ή σύζυγο του αποβιώσαντος (αρθρ. 38 εδ. 2 του νόμου περί τύπου). Η περίπτωση αυτή είναι διαφορετική από την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως για δημοσίευμα που εκδόθηκε μετά το θάνατο του κατονομαζόμενου ή υποδεικνυομένου. Ο ελληνικός νόμος περί τύπου δεν προβλέπει την δυνατότητα απαντήσεως ως αυτοτελές δικαίωμα των κληρονόμων, στους οποίους παρέχονται μέσα προστασίας της ΑΚ 57 εδ. 2, η άσκηση των οποίων ενδέχεται να οδηγήσει και στην υποχρέωση καταχώρησης απαντήσεως.

Στο υπό ανασκευή δημοσίευμα εφημερίδας ή περιοδικού, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο θα πρέπει να κατονομάζεται ή έστω να υποδηλώνεται. Στη δεύτερη περίπτωση αρκεί να αναφέρονται το επάγγελμα, οι τίτλοι ή άλλα στοιχεία από τα οποία προκύπτει σαφώς η ταυτότητα του προσώπου. Το βάρος της αποδείξεως ότι από τα δημοσιευθέντα στοιχεία προκύπτει σαφώς η ταυτότητα του θιγόμενου φέρει αυτός που προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμα απαντήσεως. Δικαίωμα απαντήσεως παρέχεται επίσης σε περίπτωση συνωνυμίας, οπότε η απάντηση θα παρέχει τη διευκρίνιση ότι δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ του κατονομαζόμενου στο δημοσίευμα και του απαντώντος.»¹⁴

¹³ Το παράδειγμα από Καράκωστα, οπ.π., σελ 203
βλέπε και υποσημείωση 25 στον Καράκωστα σελ 203

¹⁴ Καράκωστας, οπ.π., σελ 204, 205

3. 6 Αποδέκτης

Όπως ορίζει το αρ. 38 του αν. 1092/38 περί τύπου, αποδέκτης της απάντησης είναι ο εκδότης, ελλείψει αυτού ο Διευθυντής και ελλείψει και Διευθυντή του εντύπου ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας ή του περιοδικού. Η ταχυδρομική διεύθυνση των παραπάνω προσώπων αναγράφεται υποχρεωτικά στο έντυπο.

3. 7 Για ποιες προσβολές της προσωπικότητας μπορεί ν' ασκηθεί το δικαίωμα απάντησης (και επανόρθωσης).

Αρχικά, τίθεται το ερώτημα εάν το δικαίωμα απάντησης παρέχεται όχι μόνο όταν δημοσιεύονται πραγματικά περιστατικά αλλά και αξιολογικές, προσωπικές κρίσεις. Ο νομοθέτης δεν κάνει διάκριση επομένως παρέχεται και στις δύο περιπτώσεις (ευρεία ερμηνεία). Αυτό υπογραμμίζεται και από την επιφύλαξη νόμου (Σ 14§ 5εδ γ) που τονίζει την ανάγκη διασφάλισης πλήρους και άμεσης επανόρθωσης ή δημοσίευσης και μετάδοσης της απάντησης. Εξάλλου, η διάκριση μεταξύ πραγματικού γεγονότος και σχολίου στο χώρο του τύπου, δεν είναι πάντοτε ευχερής: ακόμα και τα σημεία στίξης, η τοποθέτηση ή και η επιλογή των λέξεων μπορεί να συνιστούν σχόλιο.

Κάθε ανακριβής παρουσίαση στοιχείων της προσωπικότητας ενός ιδιώτη επιτρέπει την άσκηση του δικαιώματος απάντησης, αρκεί το δημοσίευμα να αφορά στην προσωπικότητα του φορέως του δικαιώματος χωρίς να απαιτείται υποχρεωτικά και να τη θίγει.¹⁵ Μάλιστα, ακόμη και σε περίπτωση εγκωμίων θα πρέπει να αναγνωρίζεται στον κατονομαζόμενο ή υποδεικνυόμενο η δυνατότητα να γνωστοποιήσει τη δική του άποψη και να διαφυλάξει τη σωστή εικόνα της προσωπικότητάς του¹⁶.

«Αντίθετα από το δικαίωμα επανορθώσεως, για την άσκηση του οποίου απαιτείται ανακριβές δημοσίευμα, για την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως δεν απαιτείται τα αναφερόμενα στο ανασκευαζόμενο δημοσίευμα γεγονότα ή κρίσεις να είναι κατ' ανάγκη ψευδή. Αφ' ενός διότι προσβολή της προσωπικότητας μπορεί να επέλθει (σπανιότερα ίσως παρά με αναληθή) και με τη δημοσίευση αληθών στοιχείων, και αφ' ετέρου διότι σκοπός του δικαιώματος δεν είναι απλώς η διόρθωση μιας ενδεχομένως εσφαλμένης εικόνας που προβάλλει ο δημοσιογράφος, αλλά η αντιπαράθεση δύο εκδοχών σε ένα θέμα που σχετίζεται με την προσωπικότητα. Αδιάφορη είναι ακόμα η πηγή από την οποία ο συντάκτης του ανασκευαζόμενου

¹⁵ Καράκωστας, οπ.π., σελ 207

¹⁶ Καράκωστας, οπ.π., σελ 206

δημοσιεύματος άντλησε τις πληροφορίες του («καλά πληροφορημένες πηγές», πρακτορείο ειδήσεων κλπ.)»¹⁷

Τέλος, η απάντηση είναι ανεξάρτητη τόσο από το έννομο συμφέρον του κατονομαζόμενου ή υποδεικνυόμενου όσο και από ενδεχόμενο πταίσμα του συντάκτη.

Δικαίωμα απάντησης δε γεννάται σε περίπτωση πιστής μεταφοράς από τον τύπο δημοσίων συζητήσεων κρατικών οργάνων. Αυτό προκύπτει από το αρ. 39 του ν. 5060/1931 που επιτρέπει την δημοσίευση των λεχθέντων κατά τις συνεδριάσεις της Βουλής, σε συνδυασμό με το Σ 66.

3.7.1 Δημοσιεύματα καλλιτεχνικής, επιστημονικής ή άλλης κριτικής.

Τη θεωρία έχει απασχολήσει το ερώτημα εάν το δικαίωμα απάντησης πρέπει ν' αναγνωρίζεται για δημοσιεύματα επιστημονικής, καλλιτεχνικής, ή άλλης κριτικής. Σχετικά με αυτό το ζήτημα έχει υποστηριχθεί τόσο η θετική όσο και η αρνητική άποψη. Η αρνητική άποψη οδηγεί στην ανάλογη εφαρμογή της ΠΚ 367. Πιο αναλυτικά: κατά τη διατύπωση της ΠΚ 367§1 εδ α δεν είναι άδικες οι προσβολές της τιμής (εξυβρίσεις ή απλές δυσφημίσεις) όταν περιέχονται σε δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες.

Άρα, όταν οι κρίσεις αυτές περιορίζονται σε καθαρά αντικειμενική κριτική της εργασίας και αν ακόμη είναι δυσμενείς για τον κρινόμενο επιστήμονα δε συνιστούν προσβολή της τιμής, δεν αποτελούν άδικη πράξη¹⁸. Κατ' αναλογία λοιπόν, δικαίωμα απαντήσεως πρέπει να αναγνωρίζεται μόνο εφ' όσον τα περιλαμβανόμενα στην κριτική στοιχεία συνιστούν δυσφήμιση, εξύβριση ή γενικότερα προσβολή της προσωπικότητας του κατονομαζόμενου ή υποδεικνυόμενου προσώπου¹⁹.

Οι υποστηρικτές της αντίθετης άποψης υπογραμμίζουν την άρρηκτη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο πρόσωπο του καλλιτέχνη, επιστήμονα κλπ. με το προϊόν της διανοιάς του και στην αναμφισβήτητη πλέον δύναμη του τύπου που μπορεί να επηρεάσει, ν' απογειώσει ακόμη και να τερματίσει τη σταδιοδρομία ενός δημιουργού. Εξάλλου, οι δυσμενείς κρίσεις συνοδεύονται τις περισσότερες φορές από επίθεση ή αιχμές κατά του προσώπου του δημιουργού. Πάντως, η ανεπιφύλακτη παροχή του δικαιώματος απαντήσεως γεννά φόβους για καταχρηστική σε βάρος του τύπου άσκηση του δικαιώματος.

¹⁷ Βλ. Καράκωστα, οπ.π., σελ 208

¹⁸ Ανδρουλάκης, Εγκλήματα κατά της τιμής, σελ 80

¹⁹ Καράκωστας οπ.π., σελ 208

3.8 Τα έντυπα

Σύμφωνα με το αρ. 38 το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος απάντησης περιορίζεται στις εφημερίδες και τα περιοδικά χωρίς να έχει σημασία το είδος τους (ειδησεογραφικό, λογοτεχνικό κλπ.). Αρκεί η έκδοση να έχει περιοδικό χαρακτήρα²⁰. Ο περιοδικός χαρακτήρας συνιστά διεθνώς αναγκαία προϋπόθεση του δικαιώματος²¹.

3.9 Γενική Εφαρμογή²²

Ο τύπος ως φορέας θεμελιωδών δικαιωμάτων υπόκειται και αυτός στο πλαίσιο της γενικής εφαρμογής στις γενικές οριοθετήσεις. Συμπερασματικά, αφ' ενός δε μπορεί να τίθεται ασφαλώς υπεράνω του Σ- όλες οι διατάξεις του Σ αποτελούν γενική οριοθέτηση στην άσκηση οποιουδήποτε θεμελιώδους δικαιώματος (Σ 5§1, Σ 120§2)-, αφ' ετέρου δε μπορεί ν' ασκείται κατά προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Η υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων των άλλων δε μπορεί να θυσιάζεται στο βωμό της ελευθεροτυπίας. Το Σ 14§1 αποτελεί επαναλαμβανόμενη γενική ρήτρα που θα ίσχυε ούτως ή άλλως. Επίσης, η άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθεροτυπίας πρέπει να οριοθετείται από τη γενική ρήτρα των χρηστών ηθών και μέσα στα όρια που θέτει η κοινωνία στο δικαίωμα (κοινωνική οριοθέτηση). Τέλος, σε κάθε περίπτωση απαγορεύεται η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας.

Ανάλογα ισχύουν και για το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και για το δικαίωμα απάντησης που αποτελεί έκφρασή του. Η ελεύθερη ενάσκηση από ένα πρόσωπο όλων των δικαιωμάτων (κάτω απ' αυτή τη σκέψη θεσπίστηκε το αρ. 5 §1 του Σ) οριοθετείται γενικά α) από το Σ β) από τα δικαιώματα των άλλων γ) τα χρηστά ήθη δ) την κοινωνία ε) την απαγόρευση της κατάχρηστης άσκησης

3.10 Θεσμική Εφαρμογή²²

3.10.1 Αιτιώδης Συνάφεια

Θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι η εφαρμογή τους στο επίπεδο μερικότερης έννομης σχέσης ή θεσμού, είτε ως προς το γενικό είτε ως προς το θεσμικό τους περιεχόμενο, όπως προσδιορίζεται από τη σχέση αιτιώδους συνάφειας.

²⁰ Βλέπε αρ 4 του αν 1092/38 που δίνει τον ορισμό της εφημερίδας. Η τακτικότητα της έκδοσης της αναδεικνύεται σε χαρακτηριστικό γνώρισμά της

²¹ Βλ. Καράκωστα, οπ.π., σελ 208

²² Για τη γενική θεωρία της γενικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων Βλέπε Δημητρόπουλο, οπ.π., σελ 57

Αιτιώδης συνάφεια είναι η συνάντηση των περιεχομένων θεμελιώδους δικαιώματος και θεσμού σε κοινό αντικειμενικό στοιχείο. Στο Σ ισχύει η αρχή της ταυτόχρονης κατοχύρωσης δικαιωμάτων και θεσμών. Επομένως, το Σ κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου ταυτόχρονα ως δικαίωμα και ως θεσμό²³. Το δικαίωμα απάντησης, λοιπόν, μπορεί να περιοριστεί αν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα σ' αυτό και το θεσμό της ελευθεροτυπίας.

3.10.2 Το καθήκον αλήθειας

«Η αλήθεια αποτελεί το θεμελιώδες μέλημα του τύπου. Η αρχή αυτή επιβάλλει τον πριν από τη δημοσίευση έλεγχο της αλήθειας των πληροφοριών και των ειδήσεων. Το καθήκον αλήθειας δεν σημαίνει πάντοτε ότι οι ισχυρισμοί είναι αντικειμενικά ακριβείς και ανταποκρίνονται στην αντικειμενική αλήθεια. Η υποχρέωση συνίσταται στο καθήκον τηρήσεως της καλής πίστεως ως προς την ακρίβεια της ειδήσεως και στην επίδειξη της απαιτούμενης κατά τις περιστάσεις επιμέλειας. Το καθήκον του τύπου συνίσταται στη φιλαλήθεια και ειλικρίνεια κατά τη μετάδοση της ειδήσεως, με άλλα λόγια στην υποκειμενική αλήθεια. Ο τύπος οφείλει να απέχει από διαστρεβλώσεις και παραποιήσεις. Φήμες και υποθέσεις δεν πρέπει να παρουσιάζονται ως γεγονότα.»²⁴.

Το καθήκον αλήθειας θεμελιώνεται στο αρ. 14§5 του Συντάγματος και αποτελεί μια περίπτωση ειδικής οριοθέτησης που προκύπτει από το Σ. Ελευθερία τύπου δε σημαίνει να μπορεί κανείς να δημοσιεύει ψευδή. Η απαγόρευση της δημοσίευσης ψευδών γεγονότων δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου. Το δικαίωμα απάντησης του θιγέντος από ανακριβές δημοσίευμα και συνακόλουθα η υποχρέωση επανόρθωσης του ανακριβούς δημοσιεύματος δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, ούτε «ποινή» αλλά μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας²⁵. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «οιονεί περιορισμό» της ελευθερίας του τύπου καθώς ναι μεν εξαναγκάζει σε πράξη (εξαίρεση της αρνητικής ελευθερίας) με στόχο όμως την αποκατάσταση της νομιμότητας.

Η συνταγματική διάταξη περιέχει επιφύλαξη νόμου:²⁶ Νόμος ορίζει μετάδοση της απάντησης». Ο νομοθέτης δηλαδή εξουσιοδοτείται να εισάγει περιορισμούς στην άσκηση

²³ Βλέπε παραπάνω σημείωση 4

²⁴ Καρακώστας, οπ.π., σελ 115

²⁵ Δημητρόπουλος, οπ.π., σελ 276

²⁶ Για την επιφύλαξη νόμου βλέπε Δημητρόπουλο, οπ.π., σελ 73

του δικαιώματος απάντησης. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν την έκταση, το περιεχόμενο και τις τυπικές προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος της απάντησης.

α) Μορφή και έκταση της απάντησης

«Ως προς την έκταση της απαντήσεως εφαρμόζονται αναλογικώς όσα ορίζει ο νόμος για την επανόρθωση (άρθρο 37 εδ. 3). Η απάντηση δεν πρέπει να υπερβαίνει σε έκταση το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα. Εάν το δικαίωμα απαντήσεως ασκείται συγχρόνως με το δικαίωμα επανορθώσεως, είναι δυνατή η συγχώνευση σε ένα μόνο κείμενο, του οποίου η έκταση δεν υπερβαίνει το διπλάσιο του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος.²⁷

β) Περιεχόμενο της απάντησης

«Από τα περισσότερα ξένα δίκαια, γίνεται δεκτό ότι η απάντηση πρέπει να περιορίζεται στο αντικείμενο του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος. Θετικά αυτό σημαίνει ότι ο απαντών οφείλει να είναι σε θέση να αναφέρει την υπό ανασκευή εκδοχή και να παρουσιάζει τη δική του. Αρνητικά σημαίνει ότι αποκλείονται παρατηρήσεις που δεν σχετίζονται κατά τρόπο άμεσο με την ανασκευαζόμενη εκδοχή.

Σύμφωνα με το άρθρο 37 εδ. 4 του νόμου περί τύπου, ο διευθυντής, ο εκδότης ή ο ιδιοκτήτης του εντύπου μπορούν να αρνηθούν την καταχώρηση της απαντήσεως:

α) Εάν περιέχει εκφράσεις προφανώς δυσφημιστικές ή εκφράσεις που συνιστούν γενικώς αξιόποινη πράξη.

β) Εάν από την καταχώρηση του δημοσιεύματος παρήλθε διάστημα ενός μηνός (ή τριών αν ο αιτούμενος την καταχώρηση της απαντήσεως βρισκόταν στην αλλοδαπή).

γ) Μολονότι δεν αναφέρεται ρητώς στο νόμο περί τύπου, υποστηρίζεται και ακολουθείται από τη νομολογία ότι ο υπόχρεος δικαιούται να αρνηθεί την καταχώρηση, σε περίπτωση που ο αιτών αρνείται να καταβάλλει τα νόμιμα τέλη δημοσιεύσεως. Δωρεάν καταχώριση επιβάλλει ο νόμος μόνο προκειμένου περί δικαιώματος επανορθώσεως (άρθρο 37), το οποίο αναγνωρίζεται υπέρ των δημοσίων υπαλλήλων, όχι όμως και στην περίπτωση ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως υπό ιδιώτες. Ορθότερο όμως είναι, σε περίπτωση που το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα περιλαμβάνει προσβλητικούς ισχυρισμούς, η καταχώρηση της απαντήσεως να γίνεται δωρεάν.

Πέρα όμως από αυτές τις περιπτώσεις, δικαιώματα αρνήσεως των υπόχρεων θα πρέπει να αναγνωρισθεί: α) Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η απάντηση είναι προφανώς αναληθής ή δεν έχει καμία σχέση με τα αναφερόμενα στο δημοσίευμα ή δεν μεταβάλλει το

²⁷ Καράκωστας, οπ.π., σελ 212

περιεχόμενό του β) Όταν η απάντηση περιέχει στοιχεία που βλάπτουν έννομα συμφέροντα τρίτων προσώπων. Εάν ο διευθυντής, εκδότης κλπ δεχθούν στην περίπτωση αυτή να δημοσιεύσουν την απάντηση, υπέχουν οι ίδιοι προσωπικώς ευθύνη έναντι του τρίτου, εφ' όσον η ταυτότητά του προκύπτει σαφώς από το περιεχόμενο της απαντήσεως. γ) Άρνηση καταχώρισεως της απαντήσεως δικαιολογείται, οσάκις η απάντηση χρησιμοποιείται για σκοπούς ξένους προς την προστασία της προσωπικότητας (π.χ. διαφήμιση, πολιτική προπαγάνδα κ.ο.κ.). Τέλος, δ) κατά μία άποψη, δικαίωμα αρνήσεως αναγνωρίζεται και σε περίπτωση που μεσολάβησε ήδη ανασκευή του δημοσιεύματος με πρωτοβουλία της συντάξεως, του ίδιου του θιγόμενου ή τρίτου. Η απάντηση δεν πρέπει ακόμα να περιλαμβάνει δυσφημιστικά στοιχεία για την τιμή και την αξιοπρέπεια του συντάκτη του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος.

Εάν δεν συντρέχει κανένας από τους παραπάνω λόγους, που δικαιολογούν την άρνηση καταχώρισεως της απαντήσεως, ο διευθυντής, ο εκδότης ή ο ιδιοκτήτης του εντύπου οφείλουν να δημοσιεύσουν την απάντηση χωρίς περικοπές, διορθώσεις ή παρεμβολές. Όπως ο νόμος περί τύπου δεν απαγορεύει τον ταυτόχρονο σχολιασμό της απαντήσεως από το συντάκτη του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος ή από τη σύνταξη, στην πράξη περιορίζεται συχνά η δραστηριότητα του δικαιώματος απαντήσεως. Εν πάση περιπτώσει, ο σχολιασμός που συνοδεύει την απάντηση θα πρέπει να περιορίζεται στα πραγματικά γεγονότα, η δε μορφή και το περιεχόμενό του να μην επισκιάζουν την απάντηση. De lege ferenda συνιστάται η απαγόρευση του ταυτόχρονου ή και μεταγενέστερου σχολιασμού της απαντήσεως, ούτως ώστε να διατηρήσει το δικαίωμα απαντήσεως τον λόγο υπάρξεώς του.»²⁸

γ) Τυπικές προϋποθέσεις της ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως.

«Το δικαίωμα απαντήσεως ασκείται μόνο από τον ρητώς κατονομαζόμενο ή υποδεικνυόμενο, εφ' όσον είναι εν ζωή. Απάντηση υπογεγραμμένη από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο μπορεί να μη γίνει δεκτή από το διευθυντή (ή ελλείψει αυτού από τον εκδότη ή τον ιδιοκτήτη) του εντύπου, στον οποίο ο ενδιαφερόμενος οφείλουν να αποστέλλουν τις προς καταχώριση απαντήσεις.

Η αποστολή της απαντήσεως μπορεί να γίνει με οποιονδήποτε τρόπο: ταχυδρομικώς, τηλεφωνικώς, με δικαστικό κλητήρα ή χέρι με χέρι. Τα έξοδα αποστολής

²⁸ Καράκωστας, οπ.π., σελ 210επ

βαρύνουν τον ασκούντα το δικαίωμα απαντήσεως ο οποίος και φέρει το βάρος της αποδείξεως της αποστολής.

Ο ιδιώτης έχει στη διάθεσή του ένα μήνα (ή τρεις αν βρισκόταν στην αλλοδαπή κατά τη δημοσίευση του ανασκευαζόμενου δημοσιεύματος), προκειμένου να προβεί σε απάντηση. Εάν ο ιδιώτης απέστειλε την απάντηση εντός της νομίμου προθεσμίας, ο υπόχρεος όμως προς καταχώρηση καθυστερεί άνευ λόγου τη δημοσίευση, η παρέλευση μηνός ή τριμήνου δεν συνεπάγεται παραγραφή του δικαιώματος απαντήσεως.

Η απάντηση πρέπει να καταχωρηθεί μέσα στις τρεις μέρες που ακολουθούν την παραλαβή της από τους αποδέκτες ή, εάν δεν πρόκειται για ημερήσιο τύπο, στο αμέσως επόμενο φύλλο. Σύμφωνα με το άρθρο 38 εδ. 1, η απάντηση πρέπει να καταχωρηθεί στην ίδια θέση και με τα ίδια στοιχεία με το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα, έτσι ώστε να γίνει αντιληπτή από τους αναγνώστες του επιλήψιμου κειμένου. Επίσης, πρέπει να δημοσιευθεί στο ίδιο έντυπο με το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα και όχι σε μία έκτακτη έκδοση που δεν απευθύνεται ενδεχομένως στο ίδιο αναγνωστικό κοινό.

Η απάντηση είναι αδιαίρετη και δεν επιδέχεται διορθώσεις, μεταβολές ή σχόλια εκ μέρους του δημοσιογράφου, χωρίς τη συναίνεση του απαντώντος. Εάν γίνουν διορθώσεις, μεταβολές ή σχόλια, μη δικαιολογημένα και χωρίς τη συναίνεση του συντάκτη της απαντήσεως, δεν θεωρήθηκε ότι ασκήθηκε το δικαίωμα και ο τελευταίος δικαιούται να απαιτήσει την καταχώρηση νέας απαντήσεως. Εάν όμως πρόκειται για δικαιολογημένες τροποποιήσεις της απαντήσεως (διόρθωση ορθογραφικών λαθών, ανακριβείς ημερομηνίες γνωστών γεγονότων κλπ), το δικαίωμα απαντήσεως θεωρείται ότι ασκήθηκε και δεν δικαιούται ο ιδιώτης να επανέλθει επί του ιδίου θέματος.

Εξ' άλλου, δεν αποκλείονται διαπραγματεύσεις μεταξύ ιδιώτη και διευθύνσεως του εντύπου όσον αφορά είτε το περιεχόμενό της απαντήσεως είτε τον τρόπο καταχωρίσεώς της. Είναι δυνατόν π.χ. να συμφωνηθεί η καταχώριση της απάντησης όχι στην ίδια θέση με το ανασκευαζόμενο δημοσίευμα, αλλά στις στήλες αλληλογραφίας των αναγνωστών.

Παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται στον νόμο περί τύπου, θα πρέπει να κοινοποιηθεί στον ιδιώτη αιτιολογημένη άρνηση δημοσιεύσεως της απαντήσεως, εντός της προθεσμίας που ορίζει ο νόμος για την καταχώριση της απαντήσεως.

Με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 37 εδ. 4, σε κάθε περίπτωση αρνήσεως προς καταχώριση, υποχρεούται ο εκδότης ή διευθυντής, μέσα σε προθεσμία τριών ημερών, να καταθέσει την απάντηση του ιδιώτη, μαζί με τους λόγους για τους οποίους αρνείται την

καταχώριση, στον Ειρηνοδίκη του τόπου εκδόσεως της εφημερίδας ή του περιοδικού, ο οποίος και δικαιούται να προβεί σε τροποποίηση της απαντήσεως.

Κατά την καταχώριση, θα πρέπει να προσδιορίζεται ότι το κείμενο που ακολουθεί συνιστά άσκηση δικαιώματος απαντήσεως σε προγενέστερο δημοσίευμα της εφημερίδας ή του περιοδικού. Η διεύθυνση δικαιούται να προσθέσει ένα διευκρινιστικό υπότιτλο («σε απάντηση του άρθρου που δημοσιεύτηκε... κλπ») ή ακόμα να λάβει θέση ως προς το εάν επιμένει στο αρχικό δημοσίευμα ή, αντιθέτως, υιοθετεί τις απόψεις του ιδιώτη, καθώς και να αναφέρει τις πηγές από τις οποίες άντλησε τις ανασκευαζόμενες πληροφορίες. Πλην των διατάξεων των άρθρων 37- 38 του αναγκαστικού νόμου περί τύπου, υπάρχει η δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος απαντήσεως μέσω αιτήματος ικανοποιήσεως ηθικής βλάβης (ΑΚ 59) που προκλήθηκε από δημοσίευμα υπό τις προϋποθέσεις που απαιτεί ο νόμος για την ικανοποίηση της μη περιουσιακής ζημίας»²⁹.

3.10.3 Ειδικές Κυριαρχικές Σχέσεις³⁰

- Το δικαίωμα απάντησης στο πλαίσιο της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης καλείται δικαίωμα επανόρθωσης και ρυθμίζεται στο αρ. 37 του ν. 1092/38 (Βλέπε πιο αναλυτικά παρακάτω 3.11)
- Για τους Υπαλλήλους των Σωμάτων Ασφαλείας και το Δικαίωμα απάντησης Βλέπε Πίνακα Νομολογίας:2Ε
- Η σχέση δημοσιότητας ως σχέση μεταξύ συγκεκριμένου προσώπου και κοινού αποτελεί έννομη σχέση αναγνωριζόμενη από το Δίκαιο και συνιστά ενδιαφέρον παράδειγμα θεσμικής εφαρμογής σχετικά με την Διαπλοκή Τύπου και Προσωπικότητας.(Βλέπε Δημητρόπουλο, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 279-και παρακάτω 3.12)

3.11 Το δικαίωμα επανορθώσεως

«Το προβλεπόμενο από το άρθρο 37/ ν. 1092/38 δικαίωμα επανορθώσεως αποτελεί ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος απαντήσεως με φορέα του δικαιώματος τους δημοσίους υπαλλήλους και τις δημόσιες υπηρεσίες σε σχέση με επιλήψιμο δημοσίευμα το οποίο περιέχει πληροφορίες αναφορικά με τις ενέργειες του συγκεκριμένου δημοσίου υπαλλήλου που αναφέρεται στο εν λόγω δημοσίευμα.

Αμφισβητείται κατά πόσον για την άσκηση του δικαιώματος επανορθώσεως απαιτείται, επί πλέον, το δημοσίευμα να είναι και ανακριβές. Η ορθότερη όμως άποψη δέχεται ότι προσαπαιτείται η ανακρίβεια του σχετικού δημοσιεύματος.

²⁹ Καράκωστας, οπ.π., σελ 212 επ

³⁰ Βλ. Δημητρόπουλο, οπ.π., σελ 87

Η καταχώρηση του κειμένου επανορθώσεως γίνεται δωρεάν, ενώ για την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως προβλέπεται η καταβολή των νόμιμων τελών δημοσίευσης, η δε καταχώρηση του κειμένου της επανορθώσεως γίνεται από τους ίδιους τους υπεύθυνους, αντίθετα από το κείμενο της απαντήσεως που δίδεται από τον απαντώντα στους υπεύθυνους προς καταχώρηση.

Ο δημόσιος υπάλληλος έχει, παραλλήλως προς το δικαίωμα επανορθώσεως του άρθρου 37, και το δικαίωμα απαντήσεως του άρθρου 38 ν. 1092/38, εφ' όσον του παρασχεθεί η άδεια από τον προϊστάμενό του υπουργό (άρθρο 37§2 ν. 1092/ 38). Η προϋπόθεση της προηγούμενης αδειάς για την άσκηση του δικαιώματος επανορθώσεως πρέπει όμως να τεθεί υπό έλεγχο των διατάξεων 5 παρ. 1 και 14 παρ. 1 του Συντάγματος.

Η επανόρθωση κατά το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 37 ν. 1092/38 καταχωρίζεται στο αμέσως επόμενο ή, το αργότερο, στο μεθεπόμενο από της παραλαβής φύλλο της εφημερίδας ή του περιοδικού με όμοια τυπογραφικά στοιχεία και στην ίδια θέση με το επανορθούμενο δημοσίευμα χωρίς ουδεμία παρεμβολή ή παράλειψη.

Η επανόρθωση πρέπει να δημοσιευθεί, κατά το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 37§1, «άνευ ουδεμίας παρεμβολής ή παραλείψεως», δηλ. αυτούσια, χωρίς τίτλο και ιδίως κακόπιστο. Επιτρέπεται όμως δημοσίευση κριτικής από την προβαίνουσα στην επανόρθωση εφημερίδα ή περιοδικό.

Ως προς την έκταση του κειμένου της επανορθώσεως, τις περιπτώσεις κατά τις οποίες επιτρέπεται άρνηση δημοσιεύσεώς της και την υποτροπή ισχύουν τα εκτεθέντα προηγούμενως για το δικαίωμα απαντήσεως (άρθρα 38 παρ. 3 ν. 1092/38)»³¹.

3.12 Το δικαίωμα απάντησης στη Ραδιοτηλεόραση

«Κρίππας, Το νομικό καθεστώς, σ. 158: «Κατ' αντιδιαστολή προς τα περί τύπου ισχύοντα.... στην ραδιοτηλεόραση δικαίωμα απαντήσεως έχει μόνο εκείνος του οποίου προσεβλήθη η τιμή, η υπόληψη ή το επαγγελματικό συμφέρον ή η φήμη νομικού προσώπου (άρθρ. 3 παρ. 12 ν. 1730/87)». Η παρ. 11 του άρθρου 3 του νόμου 2328/95 (η οποία τροποποίησε την παρ. 12 του άρθρου 3 του νόμου 173/87) ορίζει ότι «κάθε πρόσωπο, του οποίου η προσωπικότητα ή η τιμή ή η υπόληψη ή ο ιδιωτικός και

³¹ Καρακώστας, οπ.π., σελ 213-214

οικογενειακός βίος ή η επαγγελματική, κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική, πολιτική ή άλλη συναφής δραστηριότητα προβάλλεται από τηλεοπτική, ραδιοφωνική ή άλλη συναφή εκπομπή... καθώς και ο νόμιμος εκπρόσωπος του οποίου προσβάλλεται η φήμη ή το επιχειρηματικό συμφέρον εκπομπή». Σε περίπτωση που προσβάλλεται η μνήμη του νεκρού, έννομο συμφέρον για να υποβάλλει σχετική αίτηση έχει ο σύζυγος και οι συγγενείς μέχρι του τετάρτου βαθμού. Δικαίωμα επανόρθωσης έχουν επίσης τα πολιτικά κόμματα και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις (και τα στελέχη αυτών), των οποίων οι απόψεις παραποιούνται ή αποσιωπούνται κατά τρόπο που αλλοιώνεται η εντύπωση του ακροατή ή τηλεθεατή. Είναι αυτονόητο ότι στην έννοια της προσωπικότητας περιλαμβάνονται όλες οι εκφάνσεις της είτε όχι π.χ. η εικόνα του προσώπου βλ. ΕφΑθ 2006/93, ΑρχΝ 44, σελ. 334). Και αυτές προστατεύονται με το μέσο της επανορθώσεως στο βαθμό που αυτή είναι δυνατή εκ των πραγμάτων.

Η αίτηση πρέπει να υποβληθεί εντός προθεσμίας «δέκα (10) ημερών από μετάδοση ή την αναμετάδοση της εκπομπής. Αν ο θιγόμενος κατοικεί ή είναι εγκατεστημένος στο εξωτερικό, η προθεσμία παρεκτείνεται για άλλες δέκα μέρες». Το σχετικό αίτημα μπορεί να υποβληθεί «με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο» και πρέπει να περιέχει «α) τα πλήρη στοιχεία του φυσικού ή νομικού προσώπου που βλάπτεται, του συζύγου ή του συγγενή του νεκρού ή του νομίμου εκπρόσωπου του νομικού προσώπου που ορίζονται από στη συγκεκριμένη διάταξη, β) την ημέρα και ώρα της επίμαχης εκπομπής, γ) τους λόγους για τους οποίους η εκπομπή υπήρξε προσβλητική, δ) το κείμενο της επανόρθωσης ή το αίτημα για εμφάνιση στην ίδια ή ανάλογη εκπομπή ή για μαγνητοσκόπηση ανάλογης απάντησης». Το περιεχόμενο της επανόρθωσης πρέπει δεν να είναι σύννομο και ανάλογο σε διάρκεια προς εκείνο της επίμαχης εκπομπής, πρέπει δε να μεταδοθεί στην ίδια ή συνάφη εκπομπή και σε ώρα ανάλογης ακροαματικότητας.

Μετά την υποβολή του αιτήματος επανορθώσεως, ο σταθμός πρέπει να αποφασίσει εντός προθεσμίας 48 ωρών, το οποίο αποφασίζει εντός τριών (3) ημερών. Σε περίπτωση κατεπείγοντος αποφασίζει ο πρόεδρος εντός της ίδιας προθεσμίας χωρίς να δεσμεύεται από διαδικαστικούς τύπους. Η απόφαση είναι υποχρεωτική για τι σταθμό (άρθρο 3 παρ. 11) και η μη συμμόρφωση επισύρει τις κυρώσεις του άρθρου 4 παρ. 1.

Το δικαίωμα επανόρθωσης ισχύει όχι μόνο έναντι των ιδιωτών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, αλλά και έναντι της ΕΡΤ ΑΕ και των δημοτικών σταθμών και δεν εξαρτάται από την επίκληση εκ μέρους του αιτούντος ειδικού έννομου

συμφέροντος. Ο νόμος ορίζει ότι το δικαίωμα επανόρθωσης είναι ανεξάρτητο από την ύπαρξη τυχόν ποινικής ή αστικής ευθύνης (άρθρο 3 παρ. 12). Ωστόσο, η άσκηση αγωγής ή η υποβολή εγκλήσεως ενδεχομένως να είναι άνευ αντικειμένου σε περίπτωση ικανοποίησης του δικαιώματος επανόρθωσης. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η εκούσια παράλειψη υποβολής αιτήματος επανόρθωσης είναι δυνατόν να συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο της ΑΚ 300, σε περίπτωση εγέρσεως αποκατάστασης εκ μέρους του θιγέντος αγωγής».³²

3.13 Συμπεράσματα

Το ζήτημα της προστασίας του προσώπου απέναντι στις επεμβάσεις του τύπου είναι καταλυτικής σημασίας στη σημερινή εποχή της τεχνολογικής προόδου. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τόσο την ελευθεροτυπία, στο πλαίσιο της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των ιδεών, όσο και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Τίθεται ζήτημα σύγκρουσης των δύο δικαιωμάτων. Όμως, στο πλαίσιο της σύγχρονης έννομης τάξης σύγκρουση υπάρχει μονάχα όταν ο ένας φορέας δικαιωμάτων προσβάλλει το /τα δικαίωμα /τα ενός άλλου φορέα δικαιωμάτων. Το δικαίωμα απάντησης του θιγέντος από ανακριβές δημοσίευμα αποτελεί έκφανση του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας και στοχεύει στην αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας. Είναι ένα δικαίωμα με χαρακτήρα γενικό και απόλυτο που χρήζει συνταγματικής προστασίας (Σ 14§5). Παρ' όλο που εξαναγκάζει τον αποδέκτη του σε πράξη δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου αλλά ως μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της νομιμότητας χαρακτηρίζεται ως «οιονεί περιορισμός». Ως έκφανση θεμελιώδους δικαιώματος εξετάζεται κι αυτό στο πλαίσιο της θεσμικής εφαρμογής και περιορίζεται όταν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα σ' αυτό και το θεσμό της ελευθεροτυπίας. Πιο συγκεκριμένα, με επιφύλαξη νόμου οριοθετείται ειδικά από τους αναγκαστικούς νόμους περί τύπου.

3.14 Περίληψη- Λήμματα

3.14.1 Περίληψη στα Ελληνικά

Το ζήτημα της προστασίας του προσώπου απέναντι στις επεμβάσεις του τύπου είναι καταλυτικής σημασίας στη σημερινή εποχή της τεχνολογικής προόδου. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τόσο την ελευθεροτυπία όσο και την ελεύθερη ανάπτυξη της

³² Καράκωστας, οπ.π., σελ 206 σημ. 31

προσωπικότητας. Πολλές φορές δημοσιεύματα θίγουν την προσωπικότητα των κοινωνών του Δικαίου. Γι' αυτό καθιερώθηκε το δικαίωμα απάντησης του θιγέντος από ανακριβές δημοσίευμα που προστατεύεται από το Σύνταγμα. Στόχος του είναι η αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας. Στο πλαίσιο της γενικής εφαρμογής χαρακτηρίζεται ως «οιονεί περιορισμός» και ως εξαναγκάζει τον αποδέκτη του σε πράξη. Στο πλαίσιο της θεσμικής εφαρμογής οριοθετείται ειδικά από τους αναγκαστικούς νόμους περί τύπου ύστερα από επιφύλαξη νόμου όταν υπάρχει αιτιώδες συνάφεια ανάμεσα στο δικαίωμα και το θεσμό της ελευθεροτυπίας.

3.14.2 Περίληψη στα Αγγλικά

Nowadays, the individual's protection against the press' interferences is a matter of great importance considering the technological development. The freedom of press and the person's potentiality to develop and apply his legal rights are both protected by the Greek Constitution. Many times inaccurate information or articles that are printed in a publication affect one's personality. That is why the right of answer is consolidated by the Greek Constitution. The right of answer sets boundaries at the freedom of press and it aims at the restoration of real events.

Γ. Πίνακας Νομολογίας

1. Νομικό Βήμα, 1976, Έτος 24^ο σελ 163

ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Αριθ. 1/1976

Εισαγγελεύς ο κ. Ι. ΣΑΡΡΕΑΣ

Τύπος. – υποχρέωσις διευθυντού ή εκδότης εφημερίδος ή περιοδικού προς καταχώρισιν επανρθώσεως.- δικαίωμα αυτού ν' αρνηθεί εφ' όσον η επανόρθωσις περιέχει εκφράσεις δυσφημιστικάς ή αποτελούσας κολάσιμον πράξιν ή αν παρήλθε διάστημα μηνός από καταχωρήσεως- υποχρέωσις διευθυντού ή εκδότης ν' απευθυνθή εις εισαγγελία

πρωτοδικών ή ειρηνοδίκην.- εξουσία αυτών προς τροποποίησιν αναλόγως δημοσιεύματος.- επανορθωτικό δημοσίευμα περιέχον αξιόποινων πράξιν διεγέρσεως εις διάπραξιν πλημμελήματος (αρθ. 184 ΠοινΝ) ή αθέμιτον ανταγωνισμόν (ν. 146/1914). – έννοια εκατέρου εγκλήματος.- διαγραφή επιληψίμων, κατ' ;α κρίσιν εισαγγελέως, φράσεων.

Υπ' όψιν η από 3.5.1976 αίτησης του Χ.Α.**, εκδότου της «Εφημερίδος Παντοπώλων», περί αρνήσεως καταχώρησεως της κοινοποιηθείσης αυτώ την 29.4.1976 απαντήσεως της εν Αθήναις εδρευούσης εταιρείας περιορισμένης ευθύνης υπό την επωνυμία «Ε.Κ.Μ.**» επί το λόγω ότι εν τη ως λάνω απαντήσει περιέχονται εκφράσεις προφανός αποτελούσαι αξιόποινους πράξεις.

Επειδή ούτος έχουσα η αίτησις κατά τα κύρια αυτής σημεία, είναι νομίμος, ερειδομένη εις το άρθρ. 38 εν συνδ. Προς το αρθρ. 37 του ν. 1092/1938 ισχύοντος ήδη άπο τις 6.3.1975 συμφώνως το άρθρ. 2 του ν. 10/1975, όστις ισχυεί από της ημερομηνίας ταύτης, συμφώνων τω αρθρ. 7 αυτού και ερευνητέα.

Επειδή κατ' αρθρ. 38 § 2 εν συνδ. προς το αρθρ37 § 4 του ν. 1092/1938 ο διεθυντής, ο εκδότης ή ο ιδοκτήτης εφημερίδος ή περιοδικού, δύναται να αρνηθή την καταχώρησιν της επανορθώσεως, α) εάν αυτή περιέχη εκφράσεις προφανώς δυσφημιστικής ή αποτελούσας αξιόποινων πράξιν και β) αν παρήλθεν από της καταχώρησεως του δημοσιεύματος διάστημα μηνός δια την ημεδαπήν ή τριών μηνών οσάκις ο αιτών την επανόρθωσιν διετριβέν εν τη αλλοδαπη, κατά πάσαν περίπτωσιν δε αρνήσεως προς καταχώρισιν υποχρούται ο εκδότης ή διευθυντής, εντός προθεσμίας τριών ημερών, να καταθέση την επανόρθωσιν μετά των λόγων εφ' ων στηρίζει την άρνησιν παρά τω οικείω Εισαγγελεί του Πρωτοδικείου, ή οπου δεν υπάρχει τοιούτος παρά τω Ειρηνοδίκη, ούτος δε δικαιούται να προβή εις οιανδήποτε ήθελε κρίνει τροποποίησιν του δημοσιεύματος, ή μετά τούτο άρνησιν προς καταχώρισιν αποτελεί επιβαρυντικήν αιτίαν.

Εκ τούτου συνάγεται ότι ο Εισαγγελέυς δικαιούται μόνον να τροποποιήση την απάντησιν, αφαιρών εκ ταύτης τας αποτελούσας, κατά την κρίσιν του, δυσφίμησιν ή άλλας αξιόποινους πράξεις, φράσεις, ως και να αποφανθή ότι δεν πρέπει να δημοσιευθεί η απάντησις μόνος εις την περίπτωσιν παρόδου της προθεσμίας του εδάφιου β' της § 4 του αρθρ. 37 του ως άνω ν. 1092/1938, (Μπουροπούλου, Ερμηνεία των περί Τύπου νόμων, 1958, σελ. 96). Εν προκειμένω το μεν δημοσίευμα εγένετο την 19.4.1976 η δε απαντώσα εταιρεία, έχουσα έδραν εν τη ημεδαπή εμπροθέσμως ήτοι την 29.4.1976 επέδωσε δια δικαστικού επιμελητού την απάντησιν της εις τον αιτούντα εκδότην της «Εφημερίδος Παντοπώλων» και συνεπώς δεν δύναται ν' απαγορευθή η δημοσίευσις αυτής τούτω τω λόγω.

Περαιτέρω εκ του κειμένου της απαντήσεως επανορθώσεως, και δη εκ των φράσεων «Η διακίνησις των ΕΚΜ Πράσινων Ενσήμων δεν αποτελεί αιτίαν αθέμιτου ανταγωνισμού δεδομένου ότι το Υπουργείον Εμπορίου δια σχετικού εγγράφου του αποφαίνεται ότι αυτή δεν αντίκειται εις την κειμένην νομοθεσίαν, η δε απαγορευτική αγορανομική διάταξις ηκυρώθη δι' αποφάσεως της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Συνεπώς, η διακίνησις των ΕΚΜ Πράσινων Ενσήμων ούτε θεμιτός είναι, ούτε παγίδα των επαγγελματιών αποτελεί και ούτε τους «ευφυείς» επιχειρηματίας των μόνον ωφελεί», προκύπτει ότι αι φράσεις αυτές αποτελούν αξιόποινον πράξιν προβλεπομένην και

τιμωρουμένην υπό του αρθρ. 184 ΠΚ ήτοι διέγερσιν εις διάπραξιν πλημμελήματος, και δη του τοιούτου του αθέμιτου ανταγωνισμού όπερ προβλέπουν και τιμωρούν τα αρθρ. 3, 4, 7 του ν. 146/1914. Ειδικότερων κατά άρθρ. 184 ΠΚ τιμωρείται ο δημοσία καθ' οιονδήποτε τρόπον ή πλημμελήματος, δια φυλακίσεως μέχρι τριών ετών. Ως πρόκλησις εν προκυμένω νοητέα πάσα ανακοίνωσις προς άλλους, σκοπούσα να προκαλέση την θέλησιν προς πράξιν η παράλειψιν, η δε διέγερσις αναφέρεται εις τας υπούλους ενέργειας τας μη αποκαλύπτουσας το σκοπούμενον, ουδέ παροτρυνούνας αμέσως εις την τέλεσιν αυτοπού, ως εν προκειμένω, πλην επιδιωκούσας το αυτό αποτέλεσμα δια του ερεθισμού των μη ωρισμένων προσώπων, προς αγενικώς απευθύνεται, αφιεμένου εις ταύτα του αναπόδραστου πορίσματος περί της οδού την οποίαν δεον ν' ακολουθήσουν ταύτα, ήτοι της τελέσεως του κακουργήματος ή πλημμελήματος. Η τοιαύτη πρόκλησις ή διέγερσις δέον να γίνεται δημοσία, ως είναι ίδια η δια του Τύπου τελούμενη τοιαύτη, ως και προκειμένω. Προς στοιχειοθέτησιν του εν λόγω αδικήματος αρκεί πρόκλησις ή διέγερσις δημόσια γενομένη, ανεξαρτήτως του εάν συνέπεια τούτων διεπράχθη ή μη κακούργημα ή πλημμέλημα. (Τούση – Γεωργίου, Ποινικός Κώδιξ, 1976 υπό το ασρθρ 184 αριθ. 1 και 2, και υπο το αρθρ. 183 αριθ. 3 και 4, Α.Π. 68/1966 εν ΠοινΧρ ΙΣΤ' 215)

Κατά τας συνδεδυασμένας εξ άλλου διατάξεως των αρθρ. 1, 3, 4 και 7 του ν. 146/1914 το αδίκημα (πλημμέλημα) του αθέμιτου ανταγωνισμού τελείται δια της τελέσεως οιασδήποτε πράξεως επί σκοπού ανταγωνισμούτελούμενης, εν οισ και η προσπάθεια προσελκύσεως πελατείας δι' υποσχέσεως παροχής ωρισμένου δώρου, αορίστου αξίας ή τοιαύτης δυσαναλόγου προς το αγοραζόμενον εμπόρευμα, αποσκοπούσης ούχι απλώς εις την διαφήμισιν και διάδοσιν του προϊόντος, αλλ'α εις την απόσπασιν πελατείας του ανταγωνιστού του υποσχόμενου το δώρο ήτις δύναται να παρασυρθή εκ της εξαγγελίας αυτού κατά προτίμησιν του υπ' αυτού πωλουμένου εμπορεύματος, παραβλέπουσης την ποιότητα αυτού εναντι ετέρων ομοειδών ποιοτικώς ανωτέρων προϊόντων, ητις εξαγγελία παροχής δώρου γενομένη επί σκοπού ανταγωνισμού αντίκειται εις τα χρηστά ήθη κατ' αρθρ. 1 του ν. 146/1914 ήτοι το κοινόν περί δικαίου συναίσθημα (Αναστασιάδου, Εμπορικών Δίκαιον, 1949, τ.Α' σελ. 169 σημ. 3, σελ 170 σημ. 7, Ε.Ε. 12/1966). Όσον αφορά τα πράσινα δελτία δώρων ειδικότερον, περι ων πρόκειται, εις τε το δημοσίευμα της «Εφημερίδος Παντοπάλων» και την την υπο δημοσίευσιν επανορθωτικήν απάντησιν, εκρίθη ότι δια του συστήματος τούτων δημιουργείται αθέμιτος αύξησις της πελατείας και διόγκωσις καταναλώσεως του διαθέτοντος τοιαύτα πράσινα δελτία έναντι των μη διαθετόντων τοιαύταεμπόρων λόγω της προσδοκίας του δώρου, συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμόν εν τη έννοια του ρηθέντος νόμου (146/1914) εφ' όσον παρακωλύεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός των προϊόντων (Ε.Α. 12/1966). Συνεπώς, εφ' όσον δια της ανωτέρω απαντήσεως και δη των ως άνω φράσεων τελείται η αξιόποινος πράξις της διεγέρσεως εις διάπραξιν πλημμελήματος αθέμιτου ανταγωνισμού δέον όπως διαγράφουν αυτά, δημοσιευομένου του λοιπού κειμένου της απαντήσεως.

2. ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ: INTRACOM- ΝΟΜΟΣ

Α. 522 /2002 ΜΠΡ. ΛΕΥΚ.

Σύνταγμα. Τύπος. Ελευθεροτυπία. Απαγόρευση της κατασχέσεως εντύπων. Εξαιρέσεις. Απαγόρευση λήψης ασφαλιστικών μέτρων που απαγορεύουν την κυκλοφορία

των δημοσιευμάτων. Αίτημα περί μελλοντικής παράλειψης της προσβολής της προσωπικότητας των αιτούντων στο μέλλον. Απορρίπτεται ως αόριστο, λόγω μη επικλήσεως επικειμένου κινδύνου επαναλήψεως της προσβολής.

Σημείωση Χρήστου Νικολαΐδη ΑρχΝ 2003 /528

ΜΟΝ. ΠΡΩΤ. ΛΕΥΚΑΔΑΣ 522/2002

Δικαστής: Λάμπρος Καρέλος, Πρόεδρος Πρωτ/κών

Δικηγόροι: Νικ. Μασούρας, Μιχ. Τσουμάνης

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ:.....

Από τις συνδυασμένες διατάξεις των αρθ.: α)14 του Συντάγματος, με τις οποίες, για λόγους γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος, προς ενημέρωση του κοινού για τα γεγονότα της ημέρας και διαφώτισή του για ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος με τον τύπο, προστατεύεται η ελευθεροτυπία και απαγορεύεται η κατάσχεση εντύπων, επιτρεπομένη, κατ' εξαίρεση, μετά την κυκλοφορία τους, για τους εκεί προβλεπόμενους λόγους και διαδικασία, β)57,59,914 ΑΚ, περί προστασίας, επί παρανόμου προσβολής της προσωπικότητας, με τις αξιώσεις για άρση της προσβολής, παράλειψή της στο μέλλον, αποζημίωση και ικανοποίηση, με τους προβλεπόμενους στην ΑΚ 59 τρόπους, της ηθικής βλάβης, γ)37,38 αν 1092/38 «Περί τύπου», με τις οποίες ορίζεται, ως τρόπος επανορθώσεως της αναγραφής ανακριβών ειδήσεων, η καταχώριση, υπό τις εκεί προϋποθέσεις, στο δημοσίευσαν την ανακριβή είδηση έντυπο, αποκαταστατικών της αληθείας κειμένων, συνάγεται, ότι, επί προσβολής της προσωπικότητας με την αναγραφή ανακριβών ειδήσεων σε εφημερίδα, η οποία έχει εκδοθεί και κυκλοφορήσει, είναι αδύνατη, ως εκ της απαγορεύσεως της κατασχέσεως της, για το λόγο τούτο, η προστασία του προσβληθέντος με την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον, αφού τούτο θα μπορούσε να επιτευχθεί με την κατάσχεση ή την, ταυτόσημη μ' αυτήν, απαγόρευση της κυκλοφορίας της εφημερίδας, η οποία, όμως, κατά τα προεκτεθέντα, απαγορεύεται για το λόγο αυτό και, συνεπώς, η προστασία η οποία απομένει στην περίπτωση αυτή στον θιγέντα είναι βάση των οικείων ποινικών διατάξεων (ΠΚ 361 επ.) και, κατά την τακτική διαδικασία, ενόψει και της Κ.Πολ.Δ. 692 παρ. 4, οι αξιώσεις για αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (ΠρΑθ 22338/96 ΝοΒ 4573.8064/86 ΝοΒ35403). Ενόψει τούτων, η ένδικη

αίτηση λήψεως, συντρεχούσης επειγούσης περιπτώσεως και επικειμένου κινδύνου, ασφαλιστικών μέτρων, προς προστασία της προσωπικότητας των αιτούντων, λόγω παρανόμου προσβολής της με τα αναφερόμενα, ανακριβή και προσβλητικά της τιμής και της υπολήψεώς τους, δημοσιεύματα, του 51-52/ Αυγούστου Σεπτεμβρίου 2002 φύλλου της μηνιαίας εφημερίδας της Β. Αιτ/νίασιν "Α.", συντάκτης, εκδότης και διευθυντής της οποίας είναι ο καθ' ού,» με την κατάσχεση του ανωτέρου φύλλου, την απαγόρευση της διανομής ή να καθίστανται με οποιονδήποτε τρόπο προσιτά σε οποιονδήποτε τρίτο τα παραπάνω δημοσιεύματα και την απαγόρευση της δημοσίευσεως παρομοίων διαφημιστικών πληροφοριών σε οποιοδήποτε άλλο φύλλο της εφημερίδας», αρμοδίως μεν φέρεται στο Δικαστήριο τούτο (Κ.Πολ.Δ. 22 παρ. 1,3), κατά τη διαδικασία των Κ.Πολ.Δ. 683 επ. (Κ.Πολ.Δ. 682 παρ. 1,731), πλην πρέπει να απορριφθεί ως τη μόνιμη, αφού αιτείται, ρητώς αλλά και κατ' ουσίαν, την κατάσχεση της ανωτέρω εφημερίδας, η οποία, όμως, κατά τα προεκτεθέντα, απαγορεύεται. Σε κάθε περίπτωση, το περί μελλοντικής παραλείψεως της προσβολής αίτημα, είναι απορριπτέο και ως αόριστο, λόγω μη επικλήσεως επικειμένου κινδύνου επαναλήψεως της προσβολής, αναγκαίας, κατά νόμο (ΑΚ 57), προϋποθέσεώς του, κατά το ουσιαστικό δίκαιο, δικαιώματος, του οποίου ζητείται προσωρινή δικαστική προστασία (ΕΑ 6805/87 ΕλλΔικ 311458. ΕΛ 431/2000 ΝοΒ 49264, Καρακατσάνης, στον ΑΚ Γεωργιάδη Σταθόπουλου. άρθ. 57 αρ. 17) και, συνεπώς και του δικογράφου της αιτήσεως παροχής εννόμου πραστασίας (Κ. Πολ.Δ. 216 παρ. 1, 688 παρ. 1). Η δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφισθεί, επειδή η ερμηνεία των ανωτέρω κανόνων ήταν ιδιαίτερος δυσχερής (Κ.Πολ.Δ. 179).

Β. 954/1999 ΕΦΠΕΙΡ

ΠΕΙΡΝΟΜΟΛ/ 1999 (457) Προσβολή προσωπικότητας και δικαιώματα του προσώπου που προσβάλλεται. Αποτελεί έκφραση της προσωπικότητας και η εικόνα του ανθρώπου, ήτοι η εξωτερική του μορφή. Απαγορεύεται η αποτύπωση, φωτογραφικά ή τηλεοπτικά, καθώς και η μετάδοση της εικόνας, αν δεν συναινεί το πρόσωπο, ρητά ή σιωπηρά, εκτός αν πρόκειται για πρόσωπο της επικαιρότητας. Υπάρχει συναίνεση του προσώπου αν αυτό συμμετέχει σε δημόσια εκδήλωση, εκτός αν εκφράζεται αρνητικά για την εκδήλωση. Συνιστά προσβολή της προσωπικότητας ή μετάδοση της εικόνας προσώπου, έστω και αν δεν αναφέρεται το όνομά του. Το δημοσιογραφικό καθήκον πληροφόρησης του κοινού δεν αναιρεί την προσβολή. Η παρεμβολή διαφημίσεων στη προβολή της εικόνας

καθιστά αυτή εμπορική εκμετάλλευση της ιδιωτικής ζωής. Αξίωση για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης αν υπάρχει υπαιτιότητα. Εφαρμογή των ν. 1178/1981 και 2328/1995 αν η προσβολή έγινε με τον τύπο., το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Πότε ένας ιδιωτικός τηλεοπτικός σταθμός θεωρείται εθνικής εμβέλειας. Το θιγόμενο πρόσωπο έχει δικαίωμα και όχι υποχρέωση να απαντήσει. Προβολή από τηλεοπτικό σταθμό βιντεοταινίας όπου εικονιζόταν η αφεσίβλητη κατά τη διάρκεια υποβολή της σε εξορκισμό από ιερέα. Εισαγωγικό σημείωμα Κων/νου Γ. Παμπούκη στην ΕΠΕΜΠΔ 1999:1169

Γ. 586/1992 ΠΛΗΜΜ ΘΕΣΣΑΛ

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ/1995 (582) Συκοφαντική δυσφήμιση δια του τύπου. Επιστολή που αναφέρει ότι ο εγκαλών πάσχει από καταθλιπτική συνδρομή με παρανοϊκά στοιχεία. Εφ' όσον το γεγονός αποδεικνύεται αληθές, δεν πρόκειται περί συκοφαντικής δυσφήμισης. Δεν στοιχειοθετείται ούτε απλή δυσφήμιση ή εξύβριση, λόγω συνδρομής λόγου που αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης. Πιο συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος συντάκτης της επιστολής επιχείρησε με αυτή να απαντήσει σε εξακολουθητική δυσφήμισή του από τον εγκαλούντα, και αφού απέβησαν άκαρπες οι προηγούμενες προσπάθειές του να τον σταματήσει. Κρίση, επίσης, ότι ο διευθυντής της εφημερίδας δημοσίευσε την επιστολή από δημοσιογραφικό καθήκον. Απαλλαγή των κατηγορούμενων. Δυσφήμιση και εξύβριση. Ο άδικος χαρακτήρας αίρεται, όταν η υπό κρίση προσβλητική της τιμής εκδήλωση συνιστά το αναγκαίο μέτρο για τη διαφύλαξη δικαιώματος του δράστη, ή για την εκτέλεση καθήκοντός του. Δεκτή η πρόταση του Εισαγγελέως Θ. Στρογγύλη.

Δ. 16280/1995 ΔΠΡ ΑΘ

ΔΔΙΚΗ/1995 (122/), ΔΦΟΡΝΟΜΟΘ/1995 (75), ΤΟΣ/1956 (195) Εθνικό Συμβούλιο ραδιοτηλεόρασης. Φύση και αρμοδιότητες του οργάνου. Οι αποφάσεις του ΕΣΡ περί επιβολής προστίμου δεν χρήζουν επικυρώσεως.

Δημοσιογραφική δεοντολογία. Ο σεβασμός της προσωπικότητας επιβάλλει επανόρθωση κάθε ανακρίβειας των εκπομπών που ενδεχομένως μπορεί να θίγει τα ατομικά δικαιώματα συγκεκριμένου προσώπου. Τα δημόσια πρόσωπα από την άλλη, οφείλουν να ανέχονται τον έστω και οξύ δημοσιογραφικό έλεγχο. Κρίση ότι η εντύπωση που δόθηκε από την πρώτη εκπομπή ότι το συγκεκριμένο δημόσιο πρόσωπο (τότε Υπουργός και νυν

βουλευτής) είχε συνεργαστεί με το δικτατορικό καθεστώς διορθώθηκε με τη δεύτερη εκπομπή. Η αποκατάσταση αυτή δεν αναιρείται από τη φράση «όμως υπέκυψε για τη διατήρηση τα θεσούλας του». Αιτιολογία της κρίσης. Δικονομικά Θέματα. Πράξεις επιβολής προστίμου του ΕΣΠ. Νόμιμοι τίτλοι. Είσπραξη κατά του ΚΕΔΕ. Προσβολή τους με ανακοπή. Λόγοι ανακοπής. Στη σχετική δίκη, μόνος διάδικος εκ μέρους του Δημοσίου είναι ο Υπουργός Τύπου και ΜΜΕ. Βλ. παρατηρήσεις Βελ. Καράκωστα σε ΔΦορΝ 1996 σελ. 79.

Ε. 1834/1994 ΔΕΦ ΑΘ

ΔΔΙΚΗ/1996 (381) υπάλληλοι Σωμάτων Ασφαλείας. Έννοια «ανακοινώσεως» άρθρου 6 ΠΔ 538/1989. Περιλαμβάνονται στη άνω έννοια η επίσημη ανακοίνωση της αστυνομικής αρχής, η συνέντευξη και η απάντηση σε δημοσιεύματα του Τύπου. Αντισυνταγματική η διάταξη του άνω άρθρου που προβλέπει την προηγούμενη έγκριση της υπηρεσίας για τη δημοσίευση δήλωσης ή γνώμης αστυνομικού στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

3. Π.Χρ. 1978/146

ΑΠποιν. 867/1977

Αδικήματα του τύπου: Επανορθωτικά Δημοσιεύματα.

Πότε δωρεάν και πότε επί πληρωμή.

4. . Π.Χρ. 1978/211

ΑΠποιν. 920/1977

Παράλειψη καταχώρησης ανασκευής σε δημοσίευμα:

Όρος να μην υπερβαίνει την έκταση του ανασκευαζόμενου.

5. Απόφαση του ΕΣΡ

Καρακώστας, Τύπος και Προσωπικότητα, σελ. 309

2/ 1998 Το Σ 1999, σελ. 71 «απόφαση επανόρθωσης (αρ 3§11 του ν. 2328/1995)- προσβολή μνήμης νεκρού και προσβολή προσωπικότητας από φράσεις και χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο σατυρικής εκπομπής».

Δ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α) Συγγράμματα.

4.-1 Ανδρουλάκης Νικόλαος, Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, Εκλήματα κατά της τιμής

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα Αθήνα 1974

5.-1 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα – Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος III,

Ι Έκδοση, Αθήνα 2004

6.-1 Καράκωστας Γιάννης, Προσωπικότητα και Τύπος,

Νομική Θεώρηση ενός δεοντολογικού ζητήματος

Τρίτη Έκδοση. Αθήνα Κομοτηνή 2000

7.-1 Κονταξής, Τύπος και Δίκαιο , 1989

β) Νομικά Περιοδικά

- Νομικό Βήμα, 1976, Έτος 24^ο
- Ποινικά Χρονικά 1978/211 και 1978/148

γ) ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ INTRACOM – ΝΟΜΟΣ

<http://lawdb.intrasoftnet.com>

Ε. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρεία
ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (άρθρ. 100 Συντ.)
ΑΙΔ	Αρχείο Ιδιωτικού Δικαίου (περιοδικό)
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
α.ν.	αναγκαστικός νόμος
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	Άρθρο
Αρμ	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας (περιοδικό)
αυστρΑΚ	αυστριακός Αστικός Κώδικας
ΒασΝομ	Βασιλική Νομολογία (Έκδοση ΔΣΑ)
βλ.	βλέπε
BGH	Bundesgerichtshof (το γερμανικό Ακυρωτικό μετά το 1945)
BGHZ	Συλλογή αποφάσεων του BGH
γαλλΑΚ	γαλλικός Αστικός Κώδικας
γερμΑΚ	γερμανικός Αστικός Κώδικας
Γνμδ	Γνωμοδότηση
ΓνμδΕισΑΠ	Γνωμοδότηση Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου
Δ	Δίκη (περιοδικό)
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
δηλ.	δηλαδή
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
EEN	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών (περιοδικό)
ΕΕργΔ	Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
Ειρ.	Ειρηνοδικείο
ΕισΑΠ	Εισαγγελέας Αρείου Πάγου
ΕισΝΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα

ΕισΝΚΠολΔ	Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
ΕισΠρ	Εισαγγελέας Πρωτοδικών
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
έκδ.	έκδοση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
επ.	επόμενα
ενν αγαθο	έννομο αγαθό
ενν ταξη	έννομη τάξη
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και θεμελιωδών Ελευθεριών
Εφ	Εφετείο
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΘες	Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιώς
ιταλΑΚ	ιταλικός Αστικός Κώδικας
κ.ά.	Και άλλα ή άλλοι
κ.ο.κ.	Και ούτω καθεξής
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ν. ή Ν	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
ΟΛΣτΕ	Ολομέλεια Συμβουλίου Επικρατείας
όπ.π	όπου παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
παρακ.	παρακάτω
παραπ.	παραπάνω
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
περ.	περίπτωση
ΠειρΝομολ	Πειραιϊκή Νομολογία (περιοδικό)
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας

ΠΠΡ	Πρόεδρος Πρωτοδικών
ΠΧρ	Ποινικά Χρονικά
Πρ.	Πρωτοδικείο
πρβλ.	παράβαλε
π.χ.	παραδείγματος χάρη
Σ.ή Σύντ.	Σύνταγμα
σελ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Συλλ.	Συλλογή
ΣυλλΝ	Συλλογή Νομολογίας ΔΕΚ (περιοδικό)
συνδ.	συνδυασμός
τευχ.	τεύχος
τ. ή τόμ.	τόμος
τιμ.	τιμητικός
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
Υπεράσπιση	περιοδικό
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδος της Κυβερνήσεως